

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛЮВАННЯ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ У РОМАНІ ІРИНИ ВІЛЬДЕ “СЕСТРИ РІЧИНСЬКІ”

Анотація. У статті здійснено спробу аналізу моделювання головних жіночих персонажів у романі Ірини Вільде “Сестри Річинські” крізь призму гендерного аспекту. Досліджено засоби характеротворення, в тому числі вплив концептів “краса/потворність”, “любов/кохання” на формування світогляду і характерів героїнь з роду Річинських.

Ключові слова: феномен материнства, концепт “краса/потворність”, “кохання/любов”, жінка-“нарциска”, контрастність, психологізована деталь.

Аннотация. В статье осуществлена попытка анализа моделирования главных женских персонажей в романе Ирины Вильде “Сёстры Ричинские” сквозь призму гендерного аспекта. Исследованы способы творения характеров, в том числе влияние концептов “красота/безобразность”, “любов” на формирование мироощущения и характеров героинь из рода Ричинских.

Ключевые слова: феномен материнства, концепт “красота/безобразность”, “любов”, женщина-“нарциска”, контрастность, психологизированная деталь.

Summary. In the article we make an attempt to analyze the modeling of main female characters in Irene Wilde’s „The Richyns’ki Sisters” through the prism of gender. The way of character-making, including the impact of concepts beauty / ugliness and love on the outlook and character of the heroines of the Richyns’ki family is investigated.

Key words: the phenomenon of motherhood, the concept of beauty / ugliness and love, the narcissistic woman, contrastivity, psychologized detail.

Творчість відомої української письменниці Ірини Вільде стала художнім документом епохи, а роман-хроніка “Сестри Річинські” є вершинним у її творчому доробку.

Попри чималі спроби дослідити художній світ її трилогії – Кодак М. [8], Качкан В. [7], Андрусів С. [2], Майданська С. [10], Агеева В. [1], Захарчук І. [6] та ін., вплив концептів “краса/потворність” та “любов/кохання” на формування світогляду і характерів жіночих персонажів з роду Річинських не висвітлено, що й становить наукову новизну дослідження.

Серед основних завдань статті – аналіз засобів характеротворення, розкриття феноменів материнства, жертвовної самопосвяти й підступної зради, душевної і тілесної сутності жінки-героїні, екзистенційного вибору та ін.

Для відображення життя галицького суспільства в міжвоєнний період в трилогії письменниці обирає “гендерну, а не соціально-політичну домінанту” [6, с.49]. У романі-епопеї Ірина Вільде психологічно розкрила і багатогранно представила цілу галерею персонажів. Особливо ж вдалися авторці жіночі образи: “Пригляньмося до кожної з сестер... до їхньої матері...: тут немає повторень, кожна з героїнь — особистість, і зроблено це без помітних читачеві зусиль, так, ніби видобуто з духу самого автора, ніби народжене — а не описане словом» [10, с.53]

Ірина Вільде блискуче аналізує феномен сестринства: “...вслід за О.Кобилянською найтонше аналізує всю гаму почуттів, пов’язаних з жіночою приязню й спілкуванням. Ця сфера жіночої дружби й товаришування була майже цілковито новою для української прози, була одним з психологічних відкриттів, яким завдячуємо саме модерному письменству Ірини Вільде” [1, с.218].

Глибоко психологічно виписаний неодноримі- рний образ Олени Річинської. Авторка прагнула індивідуалізувати своїх персонажів не тільки у мовно-стилістичному аспекті, але й “щоб кожний з героїв був у виключно своїм кольорі від початку й до кінця” [7, с.32]. Напевно, для Олени Річинської авторка обрала пастельний, шляхетний тон, який часто править за “своєрідний фон, контрастний для інших персонажів” [7, с.112].

В образі Олени втілено тип патріархальної жінки, яка не виходить за межі вузького ареалу, означеного домом, дітьми, церквою і світськими візитами й прийомами. Авторка наділяє її рисами м’якої жіночності, привабливості: “Незважаючи на свої сорок два роки та п’ятьох дорослих дочок, була вона такою... незайманою, такою сповненою чекання чогось. Молодість своїх дочок переживала як не другу, а першу свою весну” [3, с.9]. Вирішальним фактором для розкриття глибинних порухів душі своєї героїні Ірина Вільде використовує концепт любові. В сімнадцять років опікуни (була сиротою) віддають її заміж за каноніка Аркадія Річинського, хоча закохана вона була в Ореста Білінського. Сексуальна грубість Аркадія в перші роки їхнього шлюбного життя як ознака превалюючого маскулінного світу постає семантичною площиною художнього втілення статевих взаємин. І хоча надалі Аркадій проявляє ніжність до дружини і після народження третьої доньки в ній пробуджується чуттєвість жінки, сфера інтимних стосунків виявляється неспроможною до повноцінного почуття й духовно-тілесної інтеграції, бо серце Олени залишається закритим для Аркадія. І тільки на порозі його смерті “об’єдналася з ним серцем і зареклася не повертатися думками до ... Ореста Білінського” [3, с.109]. Зі смертю чоловіка у житті Олени настає кризовий період: фінансові негаразди, самотність.

Моделюючи стосунки героїні з доньками, авторка поряд з чуйністю і любов'ю щодо них відкриває материнську зазіпленість Олени, яка переходить всі межі. Вона не знає справжньої натури своїх доньок, спрощує їхні характери, ідеалізує їх, “блукає серед своїх дітей” [3, с.363].

І ця хибність була не тільки результатом патріархального укладу в сім'ї, але й нездатністю Олени повноцінно влитися в рід Річинських з її комплексом сиротинства й романтичним світовідчуттям. Для доньок мати була об'єктом любові, жалості, але й поблажливості щодо її безпорадності у житті. Не уникає письменниця й конфлікту поколінь. Цей аспект родинних стосунків засвідчує наявність неспівпадання між патріархальним минулим, яке символізує Олена-мати, і модерним сьогоденням, втіленням якого є життєва настанова Нелі, Ольги, Слави та Зоні. Незатребуваність її материнського досвіду спонукає Олену до само-refлексії, яка на стадії інтуїтивного пізнання сприяє духовному очищенню і відродженню її до нового життя. Авторка маркує цей стан героїні як “духовне повноліття”: відкидання роздвоєності існування, прощання з віртуальним коханням до Ореста Білінського, сприймання його лише як частки своєї юності, усвідомлення високої місії жінки-матері. Вона має продовжити життя “не тою квіткою, яка не прийнялася на новому ґрунті, куди її штучно пересадили” [5, с.365], а вільною особистістю, відкритою до світу, здатною розгорнути свою внутрішню активність.

В образі старшої з доньок Річинських, Катерини, Ірина Вільде достовірно відтворила вплив концепту “краса/потворність” на формування світогляду і характеру героїні. Катерина успадкувала генетичні риси батька – як внутрішні – гострий розум, активність, рішучість – так і зовнішні – була “обличчям зовсім подібною до Аркадія”, “ті самі гострі, наче з каменю карбовані, риси” [3, с.553], буйне руде волосся. Вона ще в дев'ятилітньому віці, усвідомивши відсутність жіночої вроди, прагнула подолати цей комплекс – “позбулась схильності до романтики” [3, с.554], поетизації життєвих явищ, свідомо культивувала спокійність і поважність у поведінці, щоб не виглядати смішною. В її психіці майже відсутнє почуттєве, ірраціональне, яке притаманне жіночому началу, а все підпорядковано раціональному, що в більшій мірі характеризує чоловіче начало. Тут варто згадати концепцію К. Г. Юнга про архетипну сутність чоловічого й жіночого. У психічній субстанції чоловіка Юнг виявляє “аніму”, а в психічній субстанції жінки “анімуса”. Цей архетип завжди символізує комплементарну (взаємодоповнювальну) частину психічної субстанції, яка стоюється протилежної статі. Виходячи з цієї концепції, припустимо, що домінування “анімуса” у психіці Катерини тотожне превалюванню в її зовнішності чоловічих, батьківських рис.

Позбавлена почуттєвого чинника у формуванні характеру в пору статевого дозрівання – Катерина

“спокійними, тверезими очима розглядала світ” [3, с.554] і виношувала, плакала відповідь-помсту світові, який позбавив її краси.

Задовольнити свої амбіції Катерина прагне в традиційний для жінки з патріархального суспільства спосіб – уклавши вдалий шлюб, а заміником вроди має бути багатий посаг. В епізодах біля тяжкохворого батька письменниця виписала всю монструозність цього жіночого характеру: цинічного, амбіційного, вольового, самовпевненого, зневажливого у ставленні до матері. Імітуючи вбиту горем доньку, яка вдень і вночі опікується помираючим батьком, Катерина з садистичною наполегливістю вимагає від батька сказати, де ключі від сейфа. І коли вони нарешті опиняються в неї, навіть не дає матері попроситися з помираючим, виштовхує її з кімнати, бо нарешті має можливість зробити ревізію у касі. Катерина холодно-кровно й цинічно планує своє майбутнє (привласнивши гроші й цінні папери, облаштувати свій шлюб з доктором Безбородьком) і майбутнє своєї матері і сестер – позбавивши їх спадку, хіба що до їхнього заміжжя дасть їм притулок (будуть бавити її дітей та наглядати за куховаркою, щоб не крала). Вона не збирається повертати заощадження вкладникам, незважаючи на їхні сльози і прокльони (батькове виховання). Саме у внутрішньому монолозі Катерини в цей момент розкривається мотивація її вчинків: “А совість? Совість Катерини буде спокійною, як сон здорової дитини. Її сестрички мають те, в чому їй так скривдила природа: вроду. Кожна з них досить приваблива для того, щоб задурманити чоловіка, аби повів її “голу” у церкву” [3, с.117].

Після смерті батька Катерина перебирає на себе владні функції в родині, відтіснивши матір, цілеспрямовано й наполегливо підпорядковуючи все своїм інтересам. У її боротьбі зі світом за місце під сонцем концепт “любов/кохання” набуває нового забарвлення: “любов-амбіція” і об'єкт цієї любові, Безбородько, перетворюється на фетиш, яким Катерина має оволодіти за будь-яку ціну, бо проводирем у цій запеклій боротьбі буде “гонор Річинських... безжалний до кожного, хто наступить на нього” [3, с.118]. І вона йде до мети, використовуючи будь-які засоби: коли дізнається, що цінні папери збанкрутіли, офірує свою сестру Нелю лихвареві Суліману заради облаштування свого шлюбу.

“Хитрість і блискавичність орієнтації в будь-якій ситуації” [3, с.440], цинічне усвідомлення підлості змови з Суліманом, шахрайство з материними коштовностями, конфіскація всього найціннішого з батьківського дому – все це свідчить, що каяття самою природою не закладене в її характері.

Катерина, цілий рік ведучи двобій зі світом і з Фільком, облаштовуючи йому шлюбну пастку, майже “йдучи по трупах” – і все це, щоб досягти статусу “пані докторової”, наповнити це шлюбне життя спалахами неймовірних ревнощів (Філько

безтямно закоханий в Нелю), плебейскою безсომністю егоїстичного, самозакоханого Філька у побуті, відчуженням одне від одного й імітацією “родинного щастя” – таке завершення сюжетної лінії старшої з сестер Річинських. Авторка майстерно, переконливо випишує цей жіночий персонаж в діалектиці розвитку, надаючи йому значної ролі в структурі роману.

Другу сестру Річинських, Зоню, Ірина Вільде не обділяє жіночою вродою: “...висока, худорлява, аж гострокутна, з геометрично правильними рисами” [3, с.364]. Ходу мала легку, граціозну, ногу зграбну; одягалася вишукано, зі смаком. З’явилася на світ Зоня випадково, проти бажання й волі матері, і “ось звідки бере свій початок погана Зоньчина натура” [4, с.23]. Олена, спокутуючи свою провину, завжди поступалася їй, бо Зоня була незгідлива, швидка до суперечок. З дитинства самовпевнена, бунтівна, все робила наперекір. Письменниця вустама Мажарина окреслює парадоксальність Зониної вдачі: “Всі люди носять черевики на ногах, а панна Зоня хотіла одягти їх на руки” [4, с.23]. Вона не поступається, а то й переважає амбіціями, гонором Катерину: “така зарозуміла, дивиться згори на всіх” [3, с.364], виявляє зневагу до враження, яке справляє на оточуючих.

Рисами характеру цей жіночий персонаж типологічно споріднений з психологічним типом жінки – “нарциски”, який структурували дослідники С.Крилова та Н.Хамітов, застосувавши андрогин-аналіз (від грецьких слів: андрос – чоловік і гінєкос – жінка): “...така людина залишається на поверхні свого “я”. Саме це віддаляє її від людей. Не бажаючи заглиблюватися в своє “я”, розвивати душевно-духовне особистісне начало, людина втрачає можливість любити і бути любимою. Їй залишається тільки любитися своєю зовнішністю” [9, с.8]. Ця концепція пояснює застиглість, відсутність еволюції в характері Зоні: “В свої 23 була така сама, як і в 13” [4, с.22]. У життєвій лінії Зоні відсутній прояв концепту “любов/кохання”. Вона не здатна його проявити ні на рівні доччиної любові до помираючого батька, ні на рівні здатності закохатися в представника протилежної статі. Імідж, який виробився до того часу щодо Зоні, відмовляв їй в гендерній ролі дружини й матері, залишаючи іпостась коханки. Ірина Вільде художньо моделює Зоню як сучасну модерну жінку, позбавлену патріархальних стереотипів. Вона розуміє утопічність свого щасливого одруження, появи сім’ї і прагне адаптувати соціальну нішу працюючої жінки. І це їй вдається зробити, надавши перевагу жіночій незалежності перед зажерливим патріархальним світом, який спокушав благополуччям, нав’язуючи роль сексуального об’єкта.

Працюючи в юридичній конторі, Зоня проявляє неабияку творчу, професійну обізнаність у справах, набагато переважаючи свого шефа Чуйгука. Ірина Вільде не обмежується зовнішніми ознаками професійного успіху своєї героїні. Як зазначав М. Кодак, «письменниця розкручує жіночий характер

через дію, конфлікт, кульмінаційний вибух, що нагадує «театральне дійство» [8, с.60]. Таку художню стратегію застосовує письменниця в діалозі Зоні й Олесі Чуйгукової, з якого читач дізнається про всі перипетії, через які змушена пройти непересічна жінка, щоб переписати гендерні ролі в патріархальному суспільстві. Але це їй не вдається. Зневірившись у віднайденні достойного компаньйона серед чоловіків, вона планує налагодити стосунки з тіткою Клавдою, жіночий досвід якої фактично й наслідує. Як тітка Клавда, приймає рішення не виходити заміж: таємницю статей вона вже пізнала, усвідомлюючи відносність поняття “дівоча честь” – “шкірка вичинки не варта” [5, с.415]. У стосунках з чоловіками дотримується девізу тітки: “чоловічину толерувати лише в ліжку і то не надовго” [5, с.416]. Філософське кредо її життя набирає вкрай цинічних ознак: “Обманной і другому не перешкождай обманувати!” [5, с.420].

Середня з дочок Річинських, Ольга, за стратегією зображення авторки в усьому посідає “золоту” середину. У змалюванні її зовнішності, характеру, всюди панує гармонія: золотоволоса, кучерява, з ямочками на щічках, з “яблуцевоцвітною” шкірою, пухенька як булочка, з вродженою гуманністю, якою “маленька господи́нька” “сочила ... наче береза соком навесні” [4, с.155], з вродженою делікатністю, скромністю, вона була живим втіленням християнських засад в людині. Ольга найменше має родової амбіції, успадкувавши ширість, віру в чесність і справедливість від матері, яка називає її “ангелом-хоронителем”. За батьком жаліла. Смерть батька стає точкою відліку в самоусвідомленні Ольги, детермінує появу в її житті Бронка Завадки. Концепт “кохання/любов” психологічно найглибше розгорнутий у площині стосунків Ольги й Бронка. Всі нюанси зародження любовного почуття, його розвиток, протиріччя й перешкоди на його шляху, гармонійного його розквіту і повноцінно зреалізованого у майбутньому можемо відчитати в сюжетній лінії Ольги. Почуття Ольги і Бронка реалізують платонівську концепцію любові, архетипною основою якої є вчення про андрогини. Статевая любов, за Платоном, – це спрага втраченої єдності. І якщо одна половина знаходить свою втрачену половину, людина пізнає любов. Ірина Вільде талановито, психологічно проникливо змальовує споконвічну еротичну гру-змагання жіночого й чоловічого начал у стосунках Ольги й Бронка. Авторка наділяє Ольгу могутньою тілесною чуттєвістю підтвердженою в тексті: “струм від доторку його пальців діставався до її нервів крізь сукно пальта, ватин, светр і рукав плаття. Запрагла повторення цього гострого враження” [4, с.159].

Щоб відтінити глибину емоційної пристрасності героїні, авторка застосовує метод контрасту. Очіма матері, яка навіть не підозрює про існування Ольжиного коханого, ми бачимо “ясноволосу, пухеньку, як булочку, з зарожевілими кінчиками вух, з пишними губоньками дівчинку” [4, с.155],

яка в цю хвилину вперше в житті усвідомлює, що її “люблять до безпам’яті, до відчайдушності” [4, с.155]. Багатий діапазон емоційних станів, які опановують душу героїні, пробуджену коханням, розгортає Ірина Вільде. Від спустошливих ревнющів, до жертвності переступити через дівочу цноту, подарувати її коханому, щоб зберегти його вірність. Вивершенням цього кохання є духовне одруження, яке коментує героїня: “Ще незайманою, стала вже жінкою” [5, с.358].

До кінця роману героїня набуває нової жіночої ідентичності – з перспективою творчої роботи в редакції жіночого журналу, з власною волею і думкою, яка апелює до духовного аристократизму О. Кобилянської, проголошуючи: “Що люблю, люблю навіки”, усвідомлюючи, що вірність є надбанням особливих, витончених натур.

В образі Нелі Річинської, найвродливішої з сестер, Ірина Вільде відтворює ситуацію, коли концепт краси стає обтяжливим фактором у процесі становлення особистості героїні. Природа наділила Нелю красою неординарною: “колір волосся складно було встановити – чи то брюнетка, чи темно-русява, мала чорні брови, а очі, ясно-зелені, були опушені чорними віями”... “Нелина голова випромінювала світло. Великий спокій, який походив не тільки від ідеальної пропорції, мав своє джерело в глибокій гармонії зовнішнього з внутрішнім” [3, с.380]. Ідеальна фігура й оксамитовий відтінок шкіри завершували цей опис. Письменниця змальовує свою героїню майже в традиціях вітчизняної агіографії, адже Неля має унікальну портретну характеристику, бо її голова зображується сяючою. Всепоглинаюча сила її жіночої звабності відтворюється в опосередкованому нарцистичному зображенні сприйняття образу Нелі чоловічими персонажами роману, які виявляються всі закохані в неї, а Суліманова закоханість, яку Аркадій Річинський відкидав і заперечував у зародку, після його смерті переросла в патологічну пристрасть, яка врешті обернулася божевільям і смертю лихваря.

Авторка психологічно виписує парадоксальність ситуації, в яку потрапляє вродлива жінка – вона стає заручницею родини й соціуму, об’єктом маніпулювання. Її непересічна врода зробила її ідолом, якому поклонялися, але й від якого вимагали певної жертви. Через свою красу і поступливість “Неля стала ніби загальною власністю, до якої мали претензії і клас, і школа, і сестри” [3, с.383]. Її вроджена делікатність, страх заподіяти комусь прикрість зробили її “позбавленою свого внутрішнього світу”, тобто в її характері сформувався комплекс жертви. Цим скористалася старша сестра Катерина, яка віддала її як ягня на заклання лихвареві Суліману. Усвідомивши себе об’єктом брутальних сексуальних домагань Сулімана, не в змозі опанувати жах від жорстокості буття, Неля “своє велике горе ... сприйняла з істинною християнською покорою ... Втратила найголовніше – охоту до життя” [3, с.463]. Саме цей вчинок сест-

ри вкупі з десакралізацією ролі батька-патріарха, неможливістю прихистку в монастирі, вщент руйнує культ родини в Нелиних очах. У її житті, сповненому самотністю і “великим голодом душі за справжнім коханням” [4, с.482], відбувається подія, яка наповнює її життя внутрішнім змістом – зустріч з Маркіяном Івашковим, політв’язнем, членом ОУН, засудженим до довічного ув’язнення. Її новий статус “нареченої Івашкова” дає можливість побачити “карикатурність її духовної несамостійності” [4, с.298] дотеперішнього життя. Нелина випростана самість спонукає до безкомпромисності у відстоюванні життєвої позиції. Про це свідчить психологізована деталь зовнішнього вигляду героїні в момент конфлікту з Зонею, коли концепт “краси” поступається концепту “національної ідентичності”: “стоїть вона плямисто червона, задихана, негарна навіть” [4, с.266].

Самостійність екзистенційного вибору героїні вражає, коли вона першою з сестер Річинських переступила “зачароване коло” майнового стану роду, пошлюбившись з довічним ув’язненим.

Ірина Вільде схиляється до варіанту ідеалізованої натури Нелі, вдаючись до аскетичного тлумачення її образу, бо здатність жити самотністю притаманна лише винятково піднесеним позитивним натурам. Її цілковито відповідає Маркіян Івашків, який в певній мірі є втіленням чоловічого ідеалу для такої жінки. Їхні душі споріднені, хоча вони перебувають далеко один від одного.

Наймолодша з доньок, Ярослава, успадкувала ім’я, яким Аркадій Річинський мріяв назвати сина, аби той народився. Бажання мати сина сприяло певній маскулінізації у вихованні Слави: до семи років ходила в “хлоп’ячих штанях”, мала підстрижену по-хлоп’ячому голову. В дитинстві була дуже негарна: “Широкий рот, вилицювате лице і ненормально худа довга шия робили її зовнішність неприємною для ока” [3, с.46]. Щодо Слави авторка використовує архетип “гидкого каченяти”: у вісімнадцять років Слава виділялася серед однолітків складністю фігури й гармонією рухів, бо займалася спортом, мала ясний розум, вдатний до наук.

Після смерті батька замкнулася в собі і лише внутрішній монолог героїні свідчить, як трепетно і ніжно вона любила його. Очима закоханого в Славу Мажарина авторка розкриває внутрішню сутність героїні, наголошуючи на її молодості, здатності заперечувати думки інших, простувати життям з високо піднесеною головою.

Ірина Вільде подає розгорнуту індивідуалізовану історію кохання Слави до Северина Мажарина в її інтерпретації, яка постає високою поезією людського життя. Концепт “кохання/любов” розкриває Славу вітаїстичною особистістю заангажованою майбутнім. Рефреном звучать її слова: “Я так люблю любити” [4, с.132]. Вона реалістично сприймає об’єкт свого кохання, доктора Мажарина, усвідомлює інфальтність його поведінки. Слава долає пасивність гендерної ролі жінки і

скеровує весь свій розум, всі сили, щоб врятувати своє кохання, але терпить поразку. Вона втрачає довіру щодо Севера як партнера і робить екзистенційний вибір: таємно виїжджає до Львова, залишивши матері записку: "Потребує стати на власні ноги" [4, с.422], здійснюючи крок до самореалізації.

З відстані часу й набутого життєвого досвіду поза родиною, далеко від Мажарина, вона полемізує з улюбленою письменницею Ольгою Кобилянською і переглядає концепцію відкидання сильною жінкою слабого чоловіка, стверджує право на існування подібної конфі-

гурації. Лист Слави родині налаштовує читача на оптимістичну ноту щодо вольової і цілеспрямованої героїні.

Виявлення жіночої суб'єктивності у художньо-зображувальній палітрі Ірини Вільде, безумовно, виправдане. У письменниці завжди вдосталь проникливості, тепла, доброти, любові щодо моделювання жіночих характерів. Про проблеми жіночої екзистенції авторка вміла говорити по-особливому – з «мерехтливим психологізмом» і відкритістю. Оця здатність через слово передати настрій, найтонші порухи душі своїх героїнь знайшли яскраве втілення в «Сестрах Річинських».

Література

1. Агеєва В. Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму: Монографія / Віра Агеєва. – К.: Факт, 2003. – 320 с.
2. Андрусів С. Ірина Вільде / Стефанія Андрусів // Історія української літератури ХХ ст. : У 2-х кн. Кн. 2: Друга половина ХХ ст. : За ред. Дончика В. – К. : Либідь. – С.279-283.
3. Вільде Ірина. Сестри Річинські / Ірина Вільде // Твори: В 5 т. – Т.1. – К.: Дніпро, 1986. – 640 с.
4. Вільде Ірина. Сестри Річинські / Ірина Вільде // Твори: В 5 т. – Т. 2. – К.: Дніпро, 1986. – 424 с.
5. Вільде Ірина. Сестри Річинські / Ірина Вільде // Твори: В 5 т. – Т. 3. – К.: Дніпро, 1986. – 478 с.
6. Захарчук І. Гендерна асиметрія канону соціалістичного реалізму: версія Ірини Вільде / Ірина Захарчук // Дивослово. – 2006. – № 6. – С. 48-53.
7. Качкан В. Ірина Вільде: Нарис життя / Володимир Качкан. – К.: Дніпро, 1991. – 159 с.
8. Кодак М. Психологічний світ героїв Ірини Вільде / Микола Кодак // Рад. літературознавство. – 1972. – № 5. – С. 55-60.
9. Крылова С. Психология красивой женщины: 10 закрытых тайн / Светлана Крылова. – М.: ООО "Издательство АСТ", Харьков, 2004. – 253 с.
10. Майданська С. Люблю любити любов: Про почуття ностальгії в контексті життя і творчості Ірини Вільде / Софія Майданська // Українська культура. – 1998. – № 3. – С. 30-31.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2011